

Nuorten rikoksesta epäiltyjen kuuleminen

Emma Peltomaa

Kirjallinen lopputyö

Oikeuspsykologian erikoistumiskoulutus 2021–2023

Sisällysluettelo

Nuorten rikoksesta epäiltyjen kuuleminen.....	1
Johdanto	3
Nuoret rikoksentekijät	3
Kuulusteluun valmistautuminen ja taustatietojen kerääminen	7
Hypoteesiajattelu työskentelyn tukena	7
Kuulustelun suunnitteleminen ja nuoren kohtaaminen	9
Kuulustelun rakenne	11
Kuulustelun aloitus	13
Epäillyn oikeudet ja kuulustelun muut periaatteet – nuorelle ymmärrettävällä tavalla	14
Kontaktin luominen ja harjoitushaastattelu	17
Epäilyn käsittely	19
<i>Kysymystyyppit</i>	21
<i>Kertomuksen haastaminen ja näytön esittäminen</i>	25
Yhteenveto ja kuulustelun päättäminen	28
Kuulustelun tallentamisesta	29
Lopuksi	31
Lähteet	32
Liite 1: Nuoren epäillyn kuulemisen huoneentaulu	38

Johdanto

Nuorisrikollisuus ja erityisesti nuorten tekemät väkivaltarikokset ovat jatkuvasti ajankohtainen ja runsaasti mediahuomiota saava aihe. Joulukuussa 2020 tapahtuneen ns. Koskelan murhan jälkeen otsikoihin on noussut toistuvasti esiin ryöstöjä, törkeitä pahoinpitelyitä ja jopa henkirikoksia, joissa epäiltynä on alle 18-vuotias nuori. Vaikka nuorisrikollisuus on vähentynyt vuosikymmenten aikana (Kaakinen & Näsi, 2021a) samoin kuin muu väkivaltarikollisuus, paljon rikoksia tekevien nuorten joukossa väkivaltarikosten määrä on kasvanut (Kaakinen & Näsi, 2021b). Poliisin tietoon tulleissa vakavuudeltaan eriasteisissa väkivaltaepäilyissä sekä alle 15-vuotiaiden että 15–17-vuotiaiden nuorten osuus on kasvanut muutaman viime vuoden aikana (Kaakinen, 2022; Suomen virallinen tilasto, 2022). Lisääntyneet rikosilmoitukset sekä yhteiskunnallinen keskustelu nuorisrikollisuudesta ovat asettaneet paineita poliisissa tapausten tehokkaalle tutkinnalle.

Poliisilaitoksille onkin muutaman viime vuoden aikana perustettu nuorisrikollisuuden tutkintaan erikoistuneita tutkintaryhmiä, mutta tutkijat eivät useinkaan ole saaneet erikseen koulutusta nuorten tai lasten kuulemiseen. Poliisiammattikorkeakoulu järjestää vuosittain lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnan erityiskoulutuksen, ja alaikäisten kuulemisesta asianomistajan asemassa on laadittu erikseen ohjeistus (Lehtinen & Rossi, 2022). Nuorten rikoksesta epäiltyjen osalta vastaavia ohjeistuksia tai suosituksia ei kuitenkaan ole. Tämän lopputyön tavoitteena on toimia tutkimustietoon pohjautuvana ohjeena nuoria epäiltyjä kuulusteleville.

Nuoret rikosentekijät

Nuoret ovat rikos- ja oikeusprosessissa erityisen haavoittuvassa asemassa kehityksensä keskeneräisyyden vuoksi. Rikosoikeudellisen vastuun iässä olevilla,

tavanomaisesti kehittyneillä nuorilla kognitiivinen kehitys eli mm. ajattelu-, muisti- ja päätöksentekotoiminnot sekä kielelliset taidot ovat jo keskimäärin aikuisen kognitiivisen kehityksen tasolla (esim. Steinberg ym., 2009). Nuoret voivat vaikuttaa päällepäin hyvinkin kehittyneiltä, minkä vuoksi heitä saatetaan kohdella aikuisten tavoin. Sen sijaan emotionaalisen ja sosiaalisen kehityksen osalta nuoret ovat selvästi aikuisia kypsyyttä suurempia (esim. Steinberg ym., 2009), mikä on syytä huomioida nuoria kuulusteltaessa.

Kehityopsykologisesta näkökulmasta rikosprosessissa ja kuulustelussa vaaditaan nuorelta sellaisia taitoja, joiden kehitys on usein kesken (ks. esim. Cleary, 2017). Neurobiologisen kehityksen osalta on nostettu esiin nuorten palkkioherkkyys, aikuisia alhaisempi itsesääätelykyky sekä heikompi tulevaisuuteen suuntautuminen. Lisäksi rikosprosessiin liittyvä ymmärrys on nuorilla puutteellista. Kuulusteluissa näiden osa-alueiden keskeneräisyys voi näkyä siinä, että nuori hätköi päätöksenteon kanssa (esim. kiistää vai myöntää epäily) saadakseen kuulustelutilanteen päätökseen eikä välttämättä pysty ajattelemaan ratkaisunsa pitkän tähtäimen seurauksia. Heikompien itsesääätelytaitojen vuoksi nuoret ovat aikuisia herkempiä kuulusteluiden aiheuttamalle stressille sekä pitkien kuulusteluiden aiheuttamalle väsymykselle, mitkä osaltaan voivat vaikuttaa heikentävästi nuoren päätöksentekokykyyn ja johtaa jopa väriin tunnustuksiin. Nuoret ovat myös lähtökohtaisesti sisäistäneet sosiaalisen normin siitä, että aikuisia ja viranomaisia kunnioitetaan, jolloin kuulustelijan on oltava tietoinen siitä, että kuulustelussa valitseva valta-asetelma voi vaikuttaa siihen, että nuori on taipuvainen myötäilemään kuulustelijaa sekä kertomaan asioistaan itsekriminointisuoja tai muita oikeuksiaan tarkemmin pohtimatta.

Rikosprosesseihin päätyvillä nuorilla on tutkimuksissa havaittu olevan monenlaisia haasteita kognitiivisten toimintojen ja mielenterveyden osalta. Seuraavissa kappaleissa on

nostettu esiin joitakin sellaisia erityispiirteitä, jotka voivat tavanomaiseen kehitykseen liittyvän keskeneräisyyden lisäksi vaikuttaa nuoren kuulustelemiseen. On kuitenkin syytä muistaa, että tutkimukset käsittelevät nuoria rikoksentekijöitä ryhmätasolla ja yksilöiden välillä esiintyy paljonkin vaihtelua.

Nuorilla epäillyillä korostuvat erilaiset neuropsykologiset vaikeudet, joihin voi liittyä mm. vaikeuksia kielellisten toimintojen, muistin, tarkkaavuuden ja toiminnanohjauksen osalta (Borrani ym., 2019). Nuorten rikoksentekijöiden heikommat kielelliset taidot näkyvän niin puheen ymmärtämisessä kuin jäsentyneen kertomuksen tuottamisessa (Anderson ym., 2016; Chow ym., 2022). Nuoren epäillyn kielelliset vaikeuden asettavat hänet erityisen haavoittuvaan asemaan rikos- ja oikeusprosessissa, joka perustuu pitkälti asioiden suulliseen käsittelyyn. Kuulustelussa on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että ohjeet ja kysymykset esitetään nuorelle ymmärrettävällä tavalla ja varmistetaan siitä, että nuoren kertomus tulee oikein ymmärretyksi.

Keskittymisen ja tarkkaavuuden haasteet ovat myös suhteellisen yleisiä nuorten rikoksentekijöiden keskuudessa. Useiden tutkimusten mukaan merkittäväällä osalla rikosprosessiin päätyneistä nuorista on todettu olevan aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö eli ADHD (esim. Beaudry ym., 2021; Colins ym., 2010; Fazel ym., 2008). Nuorella voi olla vaikeuksia keskittyä kuulusteluun ja hänen kertomuksensa voi olla poukkoilevaa, jolloin nuoren jaksamista on hyvä tukea pitämällä riittävästi taukoja kuulustelun aikana sekä tarpeen mukaan palauttaa nuorta käsiteltävän teeman pariin, mikäli hän syrjähtelee selkeästi epäolennaisiin asioihin. Tarkkaavuuden säätelyyn liittyvien haasteiden lisäksi tutkimuksissa on havaittu, että antisosiaalisesti käyttäytyvillä (esim. rikoksia tekeville) nuorilla on heikommat toiminnanohjauksen taidot kuin muilla ikäisillään (Gil-Fenoy ym., 2018; Ogilvie ym., 2011), joskin tutkimusnäyttö on tältä osin jonkin verran ristiriitaista (Coenen ym., 2022).

Toiminnanohjauksella tarkoitetaan ihmisen kykyä aloittaa ja säädellä omaa toimintaansa, joten kuulusteluissa on hyvä huomioida, että nuori voi tarvita tukea siinä, että pääsee kertomuksessaan alkuun ja eteenpäin.

Myös mielenterveydenhäiriöt ovat melko yleisiä nuorilla rikoksentekeijöillä. Sekä miehillä että naisilla tehdyissä tutkimuksissa tyypillisimpiä mielenterveydenhäiriöitä olivat käytöshäiriöt, ADHD, vakava masennus sekä post-traumaattinen stressihäiriö (PTSD) (Beaudry ym., 2021; Fazel ym., 2008). Kattavan meta-analyysin mukaan vangituilla nuorilla naisilla esiintyy ikätovereita useammin masennusta, ahdistuneisuutta sekä itsetuhoisuutta, ja miehillä käytöshäiriöitä ja antisosiaalisen persoonallisuuden piirteitä (Livanou ym., 2019). Lisäksi persoonallisuushäiriöpiirteet olivat suhteellisen yleisiä kummallakin sukupuolella (Livanou ym., 2019). Pojilla tehdyssä tutkimuksessa korostui edellä mainittujen lisäksi myös päihdehäiriön korkea esiintyvyys (Colins ym., 2010). Niin kutsutun ulospäin suuntautuvan oireilun (esim. käytöshäiriöt, impulsiivisuus, ADHD) on havaittu olevan yhteydessä kohonneeseen rikosten uusimisriskiin, ja korkein riski oli niillä nuorilla, joilla käytöshäiriö oli alkanut varhain (Wibbelink ym., 2017), joka mahdollisesti heijastelee pysyvämpää eikä vain nuoruuteen rajoittuvaa antisosiaalista käyttäytymistä (Moffit, 1993).

Masentuneet ja ahdistuneet nuoret saattavat jännittää kuulustelua etukäteen, mikä on hyvä huomioida kuulustelua sovittaessa ja suunniteltaessa. Heidän kertomuksensa saattavat olla myös yksityiskohdiltaan niukempia ja he voivat tarvita paljon kannustusta kerronnan tukemiseksi. Nuorta voi tukea esimerkiksi sanomalla, että hän saa kertoa asioista rauhassa, omalla tavallaan ja omin sanoin. Käytöshäiriöiset tai persoonallisuushäiriön piirteistä kärsivät nuoret ovat usein uhmakkaita viranomaisia kohtaan. Heitä kohtaan on kuitenkin tärkeä olla yhtä lailla kunnioittava ja avoin sekä pyrkiä motivoimaan heitä kuulusteluun siitä näkökulmasta, mitä hyötyä asioiden kertomisesta on heille. Kuulustelijan

on hyvä huomioida, että joskus nuorilla jännittäminen ja epävarmuus voi myös näyttäytyä uhmakkuutena, jolloin on erityisen tärkeää, että kuulustelijalla riittää ymmärrystä ja kärsivällisyyttä tilanteessa.

Kuulusteluun valmistautuminen ja taustatietojen kerääminen

Lapsiin ja nuoriin liittyvät rikosepäilyt voivat herättää voimakkaitakin tunteita. Onnistuneen tutkinnan kannalta on keskeistä tunnistaa tapauksen herättämät tunteet sekä omat mahdolliset asenteet tapausta tai siihen liittyviä henkilöitä kohtaan. Vihan ja ärtymyksen tunteet voivat vaikuttaa sekä syyttävämpään kuulustelutapaan että koko esitutkimamateriaalin yksipuolisempaan käsittelyyn (Ask & Pina, 2011; Magnusson ym., 2021; Sambrano ym., 2021). Tunnistamalla eri tapausten herättämiä tunteita ja sitä, miten ne mahdollisesti heijastuvat omaan työhön, voidaan minimoida niiden negatiivisten vaikutukset tapauksen tutkintaan ja esimerkiksi kuulustelun suorittamiseen.

Hypoteesiajattelu työskentelyn tukena

Kuten lapsirikostutkinnassa (Lehtinen & Rossi, 2022), myös nuoriin liittyvien rikosten tutkinnassa keskeiseen asemaan nousee taustatietojen kerääminen rikosepäilystä sekä kuulusteltavasta nuoresta. Tutkintasuunnitelmaa tehtäessä olisi ensisijaista pohtia tapaukseen liittyvät *hypoteesit eli vaihtoehtoiset selitykset rikosepäilylle* (ks. kuva 1). Tavoitteena ei siis ole kerätä todisteita epäillyn rikoksen puolesta, vaan aktiivisesti pohtia, mikä muu voisi selittää rikosepäilyn heräämistä. Mikäli etsitään ainoastaan syyllisyyteen viittaavaa näyttöä, tämä voi johtaa näytön yksipuoliseen tarkasteluun, jolloin monen asian tulkitaan tukevan epäilyä ja toisaalta moni muu asia voi jäädä huomioimatta. Hypoteesien asettamisen sekä niiden tarkastelun ja muokkaamisen tavoitteena on varmistaa

mahdollisimman objektiivinen esitutkinta sekä minimoida tutkijan tai tutkintaryhmän päättelyvirheiden vaikutus. Hypoteesien laatiminen ja vaihtoehtoisten tapahtumankulkujen pohtiminen ohjaavat taustatietojen keräämistä sekä osaltaan myös kuulustelussa selvitettäviä teemoja. Taustatietojen ja kuulusteluiden tavoitteena on pyrkiä selvittämään eri hypoteeseja tukevia sekä myös niitä heikentäviä seikkoja. Hypoteesien voidaan ajatella olevan ikään kuin tapauksen eri tutkintalinjoja.

Epäily: A on ryöstänyt B:n kuula-aseella uhkaamalla ja lyömällä tätä kasvoihin. B:n vanhemmat ovat tehneet asiasta rikosilmoituksen.

A on ryöstänyt B:n ilmoituksessa kuvailulla tavalla.

A on ryöstänyt B:n, mutta B liioittelee uhkailun laatua ja/tai käytetyn väkivallan määrää.

Joku muu kuin A on ryöstänyt B:n ja B esim. pelkää kertoa oikeaa tekijää tai suojelee tätä.

A ei ole ryöstänyt B:tä, vaan B valehtelee tapahtumista, esim.

- saadakseen huomiota.
- välttääkseen oman toimintansa negatiiviset seuraukset itselle.
- kostaakseen jonkin aiemman tilanteen A:lle.

Epäily on syntynyt B:n ja vanhempien välisessä vuorovaikutuksessa esim. johdattelun tai painostuksen seurauksena.

Kuva 1. Esimerkkejä hypoteeseista. Hypoteesit muodostetaan aina tapauskohtaisesti.

Hypoteesit on syytä laatia myös niissä tapauksissa, joissa on saatu jo hankittua näyttöä rikosepäilyn tueksi. Esimerkiksi nuorten välisiin rikosepäilyihin liittyy verrattain usein erilaisia videotallenteita (esim. Ellonen ym., 2023), jolloin saatetaan herkästi ajatella, että kaikki olennainen epäiltyyn tekoon liittyen on tullut videolle, jolloin kuulustelulla pyritään ainoastaan ikään kuin varmistamaan tapahtumien kulku. Hypoteeseja käyttämällä vältetään oman ajattelun urautumista ja näytön yksipuolista tarkastelua. On syytä muistaa, että

videoiden tulkitseminen ilman tietoa tapahtumien *kontekstista* voi helposti johtaa harhaan. Esimerkiksi videotallenteiden kohdalla on hyvä selvittää, *mitä tapahtui ennen kuin kuvaaminen alkoi, miksi tilannetta kuvattiin ja mitä videon päättymisen jälkeen tapahtui*. On hyvä muistaa, että tapahtumakokonaisuudesta vain tietty osa on päätyntä videolle ja videotallenteen ulkopuolelle on voinut jäädä merkittäviäkin epäilyyn liittyviä seikkoja, kuten muita asianosaisia tai väkivallan tekoja. Lisäksi tutkimuskirjallisuuden perusteella tiedetään, että videon kuvakulma sekä katsojan tausta (esim. kokemus poliisin työstä) vaikuttavat siihen, miten videotallenteilla näkyviä tilanteita tulkitaan (*camera perspective bias*, esim. Boivin ym., 2020; Lassiter ym., 2009).

Kuulustelun suunnitteleminen ja nuoren kohtaaminen

Huolellinen valmistautuminen nuoren kuulusteluun parantaa merkittävästi kuulustelun laatua. Aikaisemmin rikoksesta epäiltyjen kuulustelumenetelmät ovat olleet ankaria ja syyttäviä sekä tavoitelleet lähinnä tunnustuksen saamista (ks. esim. Kaunisto & Kumpuniemi, 2019). Nykyään kuulustelun tavoitteena pidetään kuulusteltavan asemasta riippumatta mahdollisimman laajaa tiedonkeruuta hyvän yhteistyösuhteen ja kontaktin luomisen kautta (Kaunisto, 2021). Hyvä kontakti ja sen ylläpitäminen läpi kuulustelun lisää todennäköisyyttä saada epäilyn kannalta hyödyllistä tietoa (Tudor-Owen & van Golde, 2023). Kuulusteluissa onkin pitkälti kyse siitä, miten muodostaa toimiva vuorovaikutustilanne kuulustelevan kanssa. Kerätyistä taustatiedoista on apua myös mietittäessä, miten rakentaa mahdollisimman hyvä kontakti nuoren epäillyn kanssa: mitkä ovat nuoren mahdolliset erityispiirteet tai vuorovaikutukseen liittyvät haasteet, mistä asioista hän on kiinnostunut, millä mielellä hän on ylipäätään tulossa kuulusteluun?

Nuorten kehityksen keskeneräisyydestä ja nuoriin epäiltyihin liitetystä erityispiirteistä huolimatta kansainvälisen tutkimustiedon mukaan poliisit kuulevat nuoria ja aikuisia pääosin samalla tavalla, vaikka tiedostaisivatkin kehitykselliset erot nuorten ja aikuisten välillä (mm. Cleary & Warner, 2016; Meyer & Reppucci, 2007). Nuorilla epäillyllä voi olla monenlaisia mielenterveyden haasteita ja neuropsykiatrisia erityispiirteitä (ks. kappale Nuoret rikosentekijät), joiden selvittäminen kuulusteluun valmistautumista varten nousee keskeiseen asemaan. Sovittaessa kuulustelu-aikaa esimerkiksi nuoren vanhemman tai sijaishuolto- paikan kanssa, on hyvä samassa yhteydessä kartoittaa, *millainen nuori on kyseessä*. Muutamalla kysymyksellä voidaan saada jo paljon taustatietoa nuoresta ja hänen mahdollisista erityispiirteistään. Esimerkiksi kysymällä vanhemmalta *onko nuoreen liittyen jotain, mitä olisi hyvä huomioida, jotta kuulustelu sujuisi mahdollisimman hyvin*, vanhemmalla on mahdollisuus tuoda esiin seikkoja, joilla voi olla merkitystä kontaktin luomiseen ja vuorovaikutukseen nuoren kanssa. Nuoren tuntevalta aikuiselta on hyvä kysyä myös tarkemmin, *miten nuori tulee vuorovaikutukseen uusien ihmisten kanssa, kuinka laajasti hän kertoo asioistaan ja kuinka pitkiä aikoja hän jaksaa keskittyä keskusteluun kerrallaan*. Etukäteistiedot auttavat niin kysymysten muotoilussa kuin arvioitaessa kuulustelun kestoa ja tauotusten määrää.

Ensimmäistä kertaa kuulusteluun tulevat nuoret voivat olla ahdistuneita ja jännittää tulevaa kuulustelua. Heillä voi olla virheellisiä käsityksiä ja ennakkoluuloja kuulusteluihin liittyen. Erityisesti tällaisissa tapauksissa tutkijan olisi hyvä olla esimerkiksi puhelimitse yhteydessä nuoreen ja kertoa kuulustelun toteutuksesta ja pääpiirteissään siitä, mitä kuulustelussa tapahtuu. Nuorelle on hyvä kertoa, että *nyt on nuoren mahdollisuus kertoa oma näkemyksensä tapahtumista* ja kuulustelija on kiinnostunut kaikista asiaan liittyvistä seikoista. Nuorelta itseltään voi myös kysyä, millaisia tunteita tuleva kuulustelu herättää ja

onko jotain, mitä tutkija voi tehdä tehdäkseen kuulustelusta hieman mukavamman tai vähemmän kuormittavan. Asioiden *ennakoitavuus* usein lievittää ahdistuneisuutta ja jännitystä, kun nuori tietää, millaiseen paikkaan ja tilaisuuteen on tulossa.

Osalla nuorista voi olla jo taustaa poliisilla ja osa heistä voi tuoda esiin huonoja kokemuksiaan poliiseista tai kuulusteluista. Näissä tapauksissa on tärkeä kohdata nuoren tunne ja *validoida* hänen kokemuksensa esimerkiksi tuomalla esiin ymmärrystä siitä, että aiempi tilanne on tuntunut nuoresta pahalta. Nuoren kokemusta voi myös pahoitella ja kysyä, mitä voitaisiin tehdä toisin, että vastaavalta kokemukselta vältyttäisiin tällä kerralla. Hyvä kohtaaminen voi vaikuttaa merkittävästi kuulustelun lopputulokseen – esimerkiksi aikuisilla vangeilla tehtyjen tutkimusten mukaan 30–50 % ei ollut päättänyt ennen kuulustelua, mitä aikovat poliisille kertoa, ja tehtyyn ratkaisuun vaikutti käytetty kuulustelutapa (Cleary & Bull, 2019 viittaa Holmberg & Christianson, 2002; Kebbell ym., 2006; Wachi ym., 2016b).

Kuulustelun rakenne

Nuorten epäiltyjen kuulusteluihin ei ole laadittu erikseen omaa kuulustelupohjaa tai haastattelurunkoa kuten esimerkiksi lapsiin kohdistuvien rikosten tutkinnassa (NICHD-runko, ks. <https://nichdprotocol.com/>). NICHD-haastattelurungosta on olemassa oma versio nuorille seksuaalirikoksista epäillyille (Hershkowitz ym., 2004), mutta rungon käytöstä ei ole saatavilla enempää tieteellistä tutkimusta. Runko noudattelee pitkälti samoja periaatteita kuin asianomistajalapsille tarkoitettu versio. Soveltamalla tietoa lapsirikostutkinnasta ja epäiltyjen kuulusteluista yleisemmin, voidaan muodostaa joitakin ohjenuoria nuorten epäiltyjen kuulemiseen.

Rikoksesta epäiltyjen kuulusteluissa keskeiseksi teemaksi nousee yhteistyösuhteen luominen ja hyvän kontaktin ylläpitäminen läpi kuulustelun (ks. esim. Kaunisto, 2021).

Kuulustelun päätavoitteena voidaan pitää mahdollisimman laajaa tiedonkeruuta ja sitä, että epäilty jatkaa puhumista mistä tahansa epäilyyn liittyvästä teemasta. Hyvän vuorovaikutussuhteen ylläpitäminen vaatii toisinaan myös joustoa kuulustelijalta: esimerkiksi aina avoimiin kysymyksiin pohjautuva lähestymistapa ei ole paras vastahakoisten kuultavien kohdalla, vaan sen sijaan keskustelua voidaan herättää pyytämällä epäiltyä kommentoimaan kerättyä näyttöä. Toisaalta tunnustuksen saaminen ei myöskään voi olla kuulustelun tavoitteena, koska tunnustuksen ”kalastelu” on vastoin syyttömyysolettamaa. Lisäksi nuoret ovat aikuisia johdattelualttiimpia ja heidän kohdallaan väärin tunnustusten riski on kohonnut (esim. Gudjonsson ym., 2016).

Hyvän peruspohjan kuulusteluille luo PEACE-malli, jota on suositeltu käytettäväksi myös nuorten epäiltyjen kuulusteluissa, kunhan heihin liittyvät haavoittuvuustekijät (esim. johdattelualttius) on huomioitu (van Golde ym., 2023). PEACE-mallissa otetaan yksittäisten tekniikoiden sijaan laajemmin huomioon kuulustelutilanne kokonaisuudessaan aina kuulustelun suunnittelusta kuulustelusta saadun tiedon arviointiin asti (esim. Kaunisto, 2021).

PEACE-mallin periaatteita noudattavina kuulustelutekniikoina voidaan pitää mm. avoimiin kysymyksiin perustuvaa kognitiivista haastattelua sekä SUE-tekniikkaa (*strategic use of evidence*), joka korostaa näytön esittämisen etukäteissuunnittelua (Granhag & Hartwig, 2015; Hartwig ym., 2014). SUE-tekniikan ideana on se, että epäilty muodostaa oman käsityksensä poliisilla olevasta näytöstä ja kertoo tapahtumista sen mukaan, jolloin hänen voidaan havaita valehtelevan, mikäli kertomusten ja/tai näytön välille muodostuu ristiriitoja (Granhag & Hartwig, 2015; Hartwig ym., 2014). SUE-tekniikan pohjalta on kehitetty edelleen *Shift of strategy (SoS)* -tekniikka, jonka tavoitteena on pelkän valehtelun tunnistamisen sijaan saada epäiltyä kuulustelemalla uutta tietoa epäilyyn liittyen ottamalla puheeksi epäillyn kertomusten ja/tai näytön välisiä ristiriitoja (Luke & Granhag, 2022).

Tiivistettynä epäillyn kuulustelun tavoitteena voidaan siis pitää mahdollisimman laajaa tiedonkeruuta vuorovaikutussuhdetta ja avoimia kysymyksiä hyödyntämällä sekä näytön strategista käyttöä eri hypoteesien testaamiseksi ja mahdollisen valehtelun tunnistamiseksi. Seuraavissa kappaleissa käydään läpi suositeltua kuulustelun rakennetta soveltaen PEACE-mallia, NICHHD-haastattelurunkoa sekä SUE ja SoS-tekniikkaa.

Kuulustelun aloitus

Yhteistyösuhteen rakentaminen ja kontaktin luominen alkavat heti, kun nuori kohdataan ensimmäisen kerran. Nuoren huomioiminen pienillä teoilla, esimerkiksi kysymällä tarvitseeko nuori lasin vettä tai haluaako hän käydä vessassa ennen kuulustelua, luo perustaa yhteistyösuhteelle. Nuorelle on hyvä antaa myös kontrollin tunnetta ja päätösvaltaa niissä asioissa, missä se on mahdollista, esimerkiksi kysymällä kummassa tuolissa nuori haluaa istua ja ohjeistaa siitä, että nuori voi toivoa taukoa kuulusteluun missä kohtaa tahansa. Tavoitteena on luoda kiireetön tunnelma sekä viestiä nuorelle, että hän voi kertoa asioista omaan tahtiinsa.

Kuulustelun aluksi on hyvä *jäsentää* kuulustelun kulkua nuorelle. Epätietoisuus siitä, mitä kuulustelussa tulee tapahtumaan, voi turhaan kuormittaa nuorta ja estää häntä muistelemasta tapahtumia tarkasti. Nuorelle voi kertoa, että ensin käydään läpi hänen oikeuksiaan sekä muita ohjeita kuulusteluun liittyen. Tämän jälkeen ihan vain tutustutaan ja harjoitellaan sitä, miten kertoa asioista tarkasti ja minkä tyyppisiä kysymyksiä hänelle tullaan esittämään. Lopuksi puhutaan tarkemmin epäillyistä tapahtumista ja nuorella on mahdollisuus kertoa asioista sen mitä haluaa. Kuulustelutilanteen selittäminen ja kuulustelurakenteen ennakoiminen nuorelle ovat osa kontaktin luomista ja hyvin tehtyinä ne voivat parantaa yhteistyösuhdetta nuoren kanssa.

Alaikäisten asianomistajien kohdalla NICHDRungon mukaisesti oikeudet ja velvollisuudet käydään läpi vasta kontaktin luomisen ja harjoitushaastattelun jälkeen. Nuorten epäiltyjen kohdalla on perusteltua esittää oikeudet ja muut kuulusteluun liittyvät ohjeet heti kuulustelun alussa. Tällöin vältetään tilanteelta, jossa nuori saattaa esimerkiksi turhautuneena tai malttamattomana tuoda kontaktin luomisen yhteydessä esiin jotain epäilyyn liittyvää ennen kuin hän on tietoinen omista oikeuksistaan, jolloin hänen kertomaansa ei voitaisi hyödyntää tutkinnassa. Kertomalla oikeudet varhaisemmassa vaiheessa kuulustelua, varmistetaan se, että kaikki nuoren kertoma kuulustelutilanteessa on käyttökelpoista. On syytä muistaa, että myös nuoren oikeuksien läpikäyminen kuulustelutilanteen aluksi ei sulje pois kontaktin luomista – avoimesti ja selkeästi esitetyt oikeudet voivat rakentaa kuulustelijan ja nuoren välistä yhteistyösuhdetta ja lisätä nuoren luottamusta kuulustelijaa kohtaan.

Epäillyn oikeudet ja kuulustelun muut periaatteet – nuorelle ymmärrettävällä tavalla

Tutkimusten mukaan nuorilla epäillyillä on vaikeuksia ymmärtää omia oikeuksiaan, niiden merkitystä sekä koko rikosprosessia (McLachlan ym., 2011; van Golde ym., 2023). Nuorilla, joilla on erityispiirteitä, korostunut johdattelualttius tai alhaisempi älykkyydosamäärä, nämä vaikeudet ovat korostuneet (McLachlan ym., 2011; van Golde ym., 2023). Tämän vuoksi oikeuksien läpikäymiseen on hyvä käyttää aikaa sekä varmistaa, että nuori on todella ymmärtänyt ne. Paras tapa olisi käydä oikeudet läpi suullisesti ja kirjallisesti konkreettisten esimerkkien avulla sekä osallistaa nuorta niiden käsittelyyn pyytämällä häntä selittämään, miten ymmärtää esimerkiksi käsitteen itsekriminointisuoja. Mikäli nuorella on huomattavia erityispiirteitä ja vaikeuksia esimerkiksi kielellisissä taidoissa, oikeudet ja käsitteet on hyvä avata mahdollisimman yksinkertaisesti ja lyhyin lausein käyttäen nuorelle

ymmärrettävää kieltä. Nuoren oikeuksien tuominen esiin avoimesti ja ymmärrettävästi lisää nuoren luottamusta kuulustelijaan ja parantaa kontaktia eikä hänelle tule tunnetta siitä, että häntä yritetään huijata kertomaan asioista.

Kerrottaessa nuorelle hänen asemastaan esitutkinnassa, on hyvä varmistaa, mitä nuori ymmärtää käsitteellä *rikoksesta epäilty*. Nuorelta itseltään voi kysyä, mitä hän ajattelee sen tarkoittavan ja tarvittaessa selventää, että *hänen epäillään tehneen jotain rikollista, laitonta tai väärää*. Nuorella rikoksesta epäillyllä voi joskus olla käsitys, että poliisi *syyttää* häntä jostakin. Nuorelle on hyvä selventää, että poliisi ei syytä ketään vaan poliisin tehtävä on *selvittää* tasapuolisesti, mitä on tapahtunut. Nuorta voi muistuttaa myös syyttömyysolettamasta.

Alle 15-vuotiaiden rikolliseen tekoon epäiltyjen kohdalla on syytä konkretisoida, mitä rikosoikeudellinen vastuu tarkoittaa. Nuorelle voi esimerkiksi selventää, että hänen ollessa alle 15-vuotias, häntä *ei voida syyttää tai tuomita rikoksesta eli hänelle ei tule rikosrekisteriin merkintää eikä hänelle voida määrätä esimerkiksi sakkoa tai vankeutta*. Nuorta on kuitenkin muistutettava siitä, että hän on velvollinen korvaamaan aiheuttamansa vahingon eli *maksamaan toiselle osapuolelle tekojensa seurauksista*. Tämän vuoksi oikeudet on hyvä selostaa tarkasti myös alle 15-vuotiaalle. Mikäli nuori ihmettelee, miksi häntä edes kuulustellaan, kun hän on alle 15-vuotias, hänellä voidaan täsmentää, että poliisia kiinnostaa kokonaisuudessaan, mitä on tapahtunut ja korvausvelvollisuusasiaa voidaan joutua selvittämään.

Nuorelle on kerrottava heti alkuun, että hänellä on oikeus vaieta ja olla myötävaikuttamatta asian selvittämiseen. Asiaa voi konkretisoida niin, että *nuoren ei tarvitse kertoa yhtään mitään asiasta eikä hänen ole pakko puhua totta, vaan hän saa halutessaan myös valehdella*. Nuorelle voi selittää vielä tarkemmin, että *hän saa itse valita, mistä asioista*

kertoo ja mistä ei. Samassa yhteydessä nuorta on hyvä muistuttaa myös yleisesti itse- ja läheiskriminointisuojausta ja jälleen konkretisoida, että *nuoren ei tarvitse kertoa sellaisia asioita, jos hän itse tai joku lähiomainen, esimerkiksi perheenjäsen, olisi tehnyt jotain rikollista, laitonta tai väärää.*

Nuorelle tulee myös kertoa, että hänelle on lain mukaisesti *määrätty puolustaja, koska hän on alle 18-vuotias.* Ihanteellisesti puolustaja ja mahdollinen oikeudenkäyntiavustaja ovat selvittäneet nuorelle jo ennen kuulustelua omat roolinsa, mutta kertauksen vuoksi nuorelle voi todeta, että *puolustajan/avustajan tehtävä on auttaa häntä koko rikosprosessin ajan kuulustelusta ja esitutkinnasta mahdolliseen oikeudenkäyntiin asti.* Nuorelle voi myös kuvata, että puolustaja/avustaja on ikään kuin hänen puolellaan tässä asiassa.

Oikeuksista kerrottaessa nuorelle on hyvä korostaa, että kuulustelussa on keskeistä se, että kuulustelija ja nuori *ymmärtävät toisiaan oikein eikä tule väärinkäsityksiä.* Tähän liittyen nuorelle tulee kertoa, että hänellä on oikeus käyttää kuulustelussa kieltä, jota hän ymmärtää ja osaa puhua riittävästi. Mikäli nuoren kieli on muu kuin suomi, ruotsi tai saame, poliisi järjestää kuulustelun tulkkauksen sekä oleellisten materiaalien kääntämisen nuoren käyttämälle kielelle.

Nuorelle on syytä kertoa, että *mikäli kuulustelija ymmärtää nuorta väärin, nuoren on hyvä korjata kuulustelijaa.* Nuorta voi motivoida tähän sanomalla, että hän tietää kuitenkin omat asiansa parhaiten ja on tärkeää, ettei kuulustelussa syntyisi väärinkäsityksiä siitä, mitä nuori on tarkoittanut. Nuorta on hyvä myös kannustaa sanomaan, *jos hän ei ymmärrä kuulustelijaa* tai sitä, mitä kuulustelija yrittää kysyä. Kuulustelija voi rohkaista tähän vielä toteamalla, että joskus hän kysyy asioita vähän monimutkaisesti ja ei sen vuoksi pahastu, jos häneltä pyydetään tarkennusta. Lisäksi nuorelle voi sanoa, että häneltä tullaan kysymään

melko paljon kysymyksiä ja *on hyvä sanoa, jos ei tiedä tai muista jotain asiaa*. Erityisesti johdattelualttiit ja miellyttämisenhaluiset nuoret voivat kokea hankalana kuulustelijan väärinkäsitysten korjaamisen tai saattavat arvailla tai keksiä vastauksia mieluummin kuin sanoisivat, etteivät tiedä tai muista jotain seikkaa.

Nuorelle epäillylle tulee myös selventää *eri viranomaisten rooleja* prosessissa. Nuorelle on hyvä selittää, että hänen ollessa alle 18-vuotiaana epäiltynä rikoksesta, asiaan liittyy lain mukaan eri aikuisia, joiden läsnäolosta nuori ei voi itse päättää. Nuorelle on kerrottava, että sosiaaliviranomaisille ilmoitetaan tai on ilmoitettu asiasta ja esimerkiksi sosiaalityöntekijä voi olla tämän vuoksi seuraamassa kuulustelua. Nuorelle voi vielä selittää, että sosiaalityöntekijän tehtävä on nuoren avustajan ohella varmistaa, että kuulustelu sujuu nuoren näkökulmasta oikein ja hyvin.

Esitutkintalain (22.7.2011/805) mukaan rikoksesta epäillylle on myös ennen kuulustelua yksilöitävä teko, josta häntä epäillään sekä kertoa kyseisen rikoksen rangaistusasteikko. Tässä kohtaa on kuitenkin vältettävä liiallisten yksityiskohtien antamista epäilystä, jotta niitä voidaan tarkastella kuulustelussa nuoren itsensä kertomana. Keskeistä on, että nuori saa kiinni, mistä tapahtumasta on kysymys, jotta hän voi kertoa oman näkemyksensä tapahtumista. Rikosepäilyn yksilöiminen on tapauskohtaista (Halme & Rantaeskola, 2014) ja se on tärkeä suunnitella etukäteen koko kuulustelua suunniteltaessa. Nuorelle voi esimerkiksi sanoa: *”sinua epäillään törkeästä ryöstöstä Tikkurilassa 13.11.2022”*. Nuorelle on hyvä tarvittaessa myös selittää, mitä kyseinen rikosnimike tarkoittaa.

Kontaktin luominen ja harjoitushaastattelu

Kuulustelun alussa on tärkeä keskustella nuoren kanssa neutraaleista tai mukavista asioista, esimerkiksi nuoren mielenkiinnonkohteista, harrastuksista, koulusta, kavereista tai

mistä tahansa muusta teemasta, josta nuori on halukas puhumaan. Tavoitteena on totuttaa nuorta vuorovaikutukseen poliisin kanssa ja samalla vähentää mahdollisia negatiivista tunnereaktioita (jännitys, hermostuneisuus, ärtymys) kuulustelutilanteeseen liittyen. Keskustelemalla nuoren kanssa vapaamuotoisemmin muista kuin epäilyyn liittyvistä asioista, osoitetaan nuorelle, että hänestä ollaan aidosti kiinnostuneita. Tilanteeseen sopien myös huumoria voidaan käyttää sopivissa määrin tunnelman keventämiseksi ja kontaktin parantamiseksi. Mikäli nuori tuo esiin turhautumistaan tai ärtymystään kuulustelua kohtaan, on tärkeä kuunnella häntä ja validoida hänen tunnekokemuksensa esimerkiksi sanoittamalla, että ymmärrän, että sinua ärsyttää tulla tänne puhumaan näistä asioista.

NICHD-runkoon kuuluu niin kutsuttu *harjoitushaastattelu*. Harjoitushaastattelun tavoitteena on sekä saada käsitystä siitä, kuinka tarkasti nuori osaa kertoa asioistaan sekä kuinka hyvin hän muistaa (kauan sitten) tapahtuneita asioita. Toisena tavoitteena on totuttaa nuorta vastaamaan avoimiin kysymyksiin sekä kertomaan asioista mahdollisimman yksityiskohtaisesti ja oma-aloitteisesti. Nuorelle harjoitushaastattelun ideaa voi sanoittaa kertomalla, että harjoituksen tarkoituksena on, että kuulustelija saa kuvaa siitä, mikä on nuoren tapa kertoa asioista ja kuinka hyvin hän muistaa menneitä asioita. Nuorelle voi antaa mahdollisuuden valita itselleen mielekkään aiheen tai kuulustelija voi tarpeen mukaan ehdottaa aihetta itse (esim. matkat, juhlat ja tapahtumat ovat monesti toimivia teemoja).

Harjoitushaastattelun voi sisällyttää myös kontaktin luomiseen eli nostaa jokin nuoren mainitsema harrastus, matka tai mielenkiinnonkohde tarkempaan keskusteluun. Nuorta voi pyytää kertomaan mahdollisimman tarkasti esimerkiksi viimeisimmistä treeneistä, matkan kivoimmasta päivästä tai vietetyistä juhlista. Vaikka harjoitushaastattelusta ei tehtäisi omaa osiota, tarkoitus on kysyä samanlaisia tarkentavia kysymyksiä aikaan, paikkaan, keskusteluihin, ajatuksiin, tunteisiin ja henkilöihin liittyen kuin varsinaisessa

epäilyaiheessakin. Tässä yhteydessä voi nousta esiin nuoren mahdollisia erityispiirteitä tai haasteita esimerkiksi aikamääreiden, tapahtumien keston tai lukumäärien arvioimisen suhteen, jotka on hyvä huomioida varsinaista epäilyaihetta käsiteltäessä.

Toisinaan nuoret saattavat vastustella kontaktinluomista tai harjoitushaastattelua ja haluaisivat mennä suoraan epäilyaiheeseen. Tässä kuulustelijan on hyvä käyttää harkintaa ja joustoa tarpeen mukaan eikä pakottaa nuorta haastattelurungon mukaiseen erilliseen harjoitushaastatteluun, koska se voi pahimmillaan lisätä vastakkainasettelua ja heikentää kontaktia. Mikäli nuori ei lyhyestä motivoinnista huolimatta ole halukas harjoittelemaan tarkkaa kertomista, voi nuorelle selittää, millaista kerrontaa häneltä toivotaan, esimerkiksi: *”Tarkoitus on, että kerrot tapahtumista ensin omin sanoin niin tarkasti ja yksityiskohtaisesti kuin muistat ja minä lähinnä kysyn sitten tarkentavia kysymyksiä.”*

Epäilyn käsittely

Ennen epäilyyn siirtymistä voidaan nuoren kanssa vielä kerrata, mitä hän muistaa oikeuksistaan ja miten hän osaa itse selittää ne. Nuoren sanallistaessa itse oikeuksiaan, voidaan paremmin varmistua siitä, että hän on ymmärtänyt ne ja voidaan tarvittaessa vielä korjata mahdollisia väärinkäsityksiä. Nuoren yhteenvedon jälkeen voidaan vielä todeta esimerkiksi: *”Aivan niin. Tärkeimmät asiat olivat tosiaan ne, että sinun ei ole pakko kertoa mitään eikä sinun ole pakko puhua totta. Jos haluat kertoa asioista, nyt on sinun mahdollisuutesi kertoa, miten asiat sinun näkemyksesi mukaan menivät ja mielelläni kuuntelen, mitä sinulla kerrottavana”*. Tämän jälkeen itse epäilyn käsittelyyn siirtyminen tapahtuu luontevasti pyytämällä nuorta kertomaan *omin sanoin tapahtumista kaikki, mitä muistaa*.

Usein poliisilla on jo kertynyt muuta materiaalia rikosepäilystä ennen epäillyn kuulustelua. Taustamateriaalista on hyvä poimia teemoja, joita kartoittaa kuulustelussa, mutta taustatiedot eivät saisi ohjata liikaa kuulustelua (vrt. hypoteesiajattelu). Epäilyyn siirtyessä on hyvä viestiä nuorelle, että *kuulustelija ei tiedä tarkkaan, mitä on tapahtunut*, mikä tarjoaa nuorelle mahdollisuuden kertoa laajasti asioita epäilystä ja sen ympäriltä. Yksinkertaistettuna voidaan ajatella ”suppilomallia” (ks. kuva 2) kuulusteluun, jolloin suurin osa kertomuksesta tulisi vapaan kerronnan ja avoimien kysymysten kautta. Tämän jälkeen fokusoidaan hiljalleen tarkempiin yksityiskohtiin ja lopulta mahdollisten ristiriitojen tarkasteluun ja muun näytön kommentointiin. Suppilomallia voidaan hyödyntää tapauksissa, joissa epäilty on halukas puhumaan ja kertomaan tapahtumista. Mikäli epäilty on vastahakoinen eikä lähde vastaamaan avoimiin kysymyksiin, on hyvän kontaktin ylläpitämiseksi hyvä antaa epäillylle tilaisuus kommentoida näyttöä ja pyrkiä herättämään keskustelua sen pohjalta (ks. kappale Kertomuksen haastaminen ja näytön esittäminen).

Kuva 2. Kuulustelun rakenne.

Kysymystyyppit

Kuulusteluissa käytetyt kysymystyyppit (Lehtinen & Rossi, 2022) voidaan jakaa karkeasti neljään ryhmään: avoimiin kysymyksiin ja helpottaviin ilmaisuihin, ohjaaviin kysymyksiin, vaihtoehtokysymyksiin sekä johdatteleviin kysymyksiin (ks. kuva 3). **Avoimilla kysymyksillä** pyritään saamaan nuori kertomaan mahdollisimman oma-aloitteisesti tapahtumista ilman, että kuulustelija ohjaa kertomusta. Kuulustelijalla on oltava malttia kuunnella nuoren ensimmäinen kertomus kokonaan keskeytyksettä, jotta muistista palauttaminen ei tarpeettomasti häiriinny. Nuoren kerrontaa voi tukea **helpottavilla ilmaisuilla** eli ”positiivisella muminalla” käyttäen esimerkiksi ilmaisuja *hmm, joo-o, okei niin just*, joilla osoitetaan *aktiivista kuuntelua*. Nuoren pysähtyessä kesken kertomuksen, häntä voidaan kannustaa jatkamaan toistamalla esimerkiksi hänen viimeisimpiä sanojansa (esim. ”...ja sitten

Joni tuli paikalle”) tai toteamalla *jatka vaan*. Nuoren saatua kertomuksensa loppuun, on hyvä esittää vielä lisää avoimia kysymyksiä, esimerkiksi *”Mitä muuta vielä muistat?”* tai *”Mitä muuta voisit vielä kertoa?”*. Usein nuorella palautuu vielä mieleen lisää yksityiskohtia ensimmäisen kertomuksen jälkeen.

Ensimmäisiä tarkennuksia tehdään myös käyttäen ensin avoimia kysymyksiä, esimerkiksi kysymällä, *mitä tapahtui ennen tai jälkeen jonkin tilanteen*. Nuoren mainitessa uuden seikan, myös tähän kohdistetaan jälleen avoin kysymys ja *pyydetään kertomaan lisää* (esimerkiksi *”Sanoit, että sitä ennen olitte Stadissa. Kerro siitä vielä tarkemmin.”*). Avoimia kysymyksiä käyttämällä tavoitellaan mahdollisimman laajaa tapahtumakuvausta, jota voidaan verrata muuhun kerättyyn materiaaliin ja kuulustelun lopussa nostaa esiin mahdollisia ristiriitoja nuoren kertomuksen ja muun materiaalin välillä.

Avoimet kysymykset	Kerro siitä kaikki mitä muistat. Mitä sen jälkeen / sitä ennen tapahtui? Sanoit, että... kerro siitä vielä lisää/tarkemmin.
Helpottavat ilmaiset	Hmm, joo-o, okei, mm-m Jatka vaan Sitten hän tuli paikalle (nuoren sanojen toistaminen)
Ohjaavat kysymykset	Mitä/missä/milloin/miksi? Millainen se talo oli? Miltä hän näytti?
Vaihtoehtokysymykset	Oliko hän lapsi vai aikuinen? Löikö hän nyrkillä vai avokämmenellä? Tekikö hän muuta siinä tilanteessa?
Johdattelevat kysymykset	Se varmaan sattui, kun hän potki sinua. Oliko se Joni, joka sinua löi? Sen jälkeen menit varmaan kotiin...?

Kuva 3. Kysymystyyppit.

Avoimien kysymysten jälkeen kertomusta tarkennettaessa käytetään **ohjaavia kysymyksiä**, joiden avulla pyritään täyttämään mahdollisia vapaasta kerronnasta jääneitä aukkoja esimerkiksi tapahtumapaikkojen, tapahtuma-ajan ja paikalla olijoiden suhteen. Ohjaavilla kysymyksillä pyritään tyyppillisesti saamaan vastauksia *mitä, missä, milloin, miksi ja kuka/ketä* -kysymyksiin. Lisäksi niillä pyydetään nuorta *kuvailemaan* esimerkiksi henkilöitä tai tekovälineitä. Ohjaavilla kysymyksillä saatua lisätietoa tarkennetaan myös alkuun avoimilla kysymyksillä, esimerkiksi nuoren kertoessa tilanteeseen liittyneen kolme muuta nuorta, *pyydetään kertomaan lisää* näistä nuorista. Ajatuksena on ikään kuin palata kysymystyyppien avoimeen päähän aina, kun se on mahdollista. Kuulustelun suunnittelun haasteena onkin aluksi muotoilla kysymykset mahdollisimman avoimiksi.

Lopuksi viimeisiä yksityiskohtia joudutaan usein tarkentamaan käyttämällä **vaihtoehtokysymyksiä**, jotka nimensä mukaisesti rajaavat nuoren vastausvaihtoehdot joko kyllä-/ei-vastauksiin tai kuulustelijan tarjoamiin vaihtoehtoihin (esim. *”Teitkö sinä muuta kuin löit häntä?”* tai *”Tapahtuiko tämä siis ennen kuin hän näytti puukkoa, sen jälkeen vai samaan aikaan?”*). Tarvittaessa nuoren vastauksia vaihtoehtokysymyksiin voidaan vielä tarkentaa palaamalla avoimiin tai ohjaaviin kysymyksiin. Vaihtoehtokysymyksiä tulisi lähtökohtaisesti käyttää mahdollisimman vähän, koska nuoren pelkät joo- tai ei-vastaukset eivät anna vielä kovin paljon tietoa tapahtumista, jolloin nuoren kertomusta muuhun materiaaliin on vaikea verrata.

Ottaen huomioon nuorten johdattelualttius ja riski väärille tunnustuksille, **johdattelevia kysymyksiä** ei tulisi kuulustelussa esiintyä lainkaan. Johdattelevat kysymykset sisältävät usein tietoa, jota nuori ei ole itse maininnut tai kuulustelijan näkemyksiä tai arveluita tapahtumien kulusta (esim. *”Mitä teit sillä puukolla, uhkailit jotenkin?”*). Joillakin nuorilla voi olla korkea kynnyks korjata poliisille muodostunutta väärää käsitystä tai ei

ymmärretä sitä, millaisia vaikutuksia sillä on, jos väärinkäsitystä ei korjata. Ei kuitenkaan ole tavatonta, että erityisesti pitkissä kuulusteluissa tai monimutkaisissa tapauksissa esiintyy yksittäisiä johdattelevia kysymyksiä, jolloin keskeistä on *arvioida kysymyksen merkitys nuoren kertomuksen kannalta*.

Ruotsissa tehdyn tutkimuksen mukaan poliisit käyttivät useimmiten vaihtoehto- ja johdattelevia kysymyksiä kuulustellessaan nuoria rikoksesta epäiltyjä (Winerdal ym., 2019). Ymmärrettävästi nuorille, jotka kiistävät epäilyn täysin, esitetään vähemmän avoimia ja ohjaavia kysymyksiä (Hershkowitz ym., 2004). Haastavan epäilyn kanssa saattaa olla houkutus kysyä suoria kysymyksiä ja pyytää jo varhaisessa vaiheessa kommentoimaan näyttöä. Ennen suoriin kysymyksiin siirtymistä olisi kuitenkin hyvä pyrkiä kartoittamaan, onko epäilyyn liittyen jokin osa-alue, mistä nuori olisi halukas puhumaan. Nuorta voi motivoida myös herättämällä keskustelua siitä, että tällä hetkellä poliisilla on *ainoastaan toisen osapuolen kertomus ja olisi tärkeä selvittää myös nuoren epäilyn näkemystä tapahtumista*. Nuorelle on hyvä viestiä, että *hänelle tarjotaan nyt mahdollisuus kertoa asiasta oma versionsa sekä myös kommentoida muiden esittämiä väitteitä – hänellä on oikeus puolustaa itseään*. Kuulustelussa alkuun pääsemiseksi nuorelle voi tarjota jotain yksittäistä teemaa (esim. asianomistajaa, muita tilanteeseen liittyneitä henkilöitä, partion puhutusta) tai jopa suoraa kysymystä aiheesta, josta poliisilla on jo jotain näyttöä (Hershkowitz ym., 2004), ja lähteä näin kuulustelussa liikkeelle. Mikäli nuori tarttuu keskustelunaloitukseen, voidaan edetä käyttäen avoimia ja ohjaavia kysymyksiä. Tutkimuksissakin on havaittu, että myös ne nuoret, jotka myöntävät tekonsa osittain, antavat enemmän tietoa avoimiin kuin suljettuihin kysymyksiin – nuoret saattavat siis olla ennakoitua halukkaampia puhumaan asioistaan (Hershkowitz ym., 2004).

Kertomuksen haastaminen ja näytön esittäminen

Pelkkä nuoren tuottama avoin kertomus on harvoin täysin yhtenäinen muun esitutkimateriaalin kanssa, vaan usein hänen kertomuksessaan nousee esiin ristiriitoja suhteessa muiden henkilöiden kuulusteluihin tai tekniseen näyttöön, jolloin hänen kertomustaan tulee *haastaa*. Ottaen huomioon nuorten ja erityispiirteisten epäiltyjen kohonnut riski väärille tunnustuksille (esim. Gudjonsson ym., 2016), nuoren kertomuksen mahdollisia ristiriitoja on hyvä lähteä tarkastelemaan nuorta painostamatta ikään kuin ihmettelyn kautta. Toisinaan nuorten kuulusteluissa kokemattomilla poliiseille saattaa olla ajatus, että nuoria on kohdeltava erityisen hienotunteisesti, mikä toki pitää paikkansa, mutta ei tarkoita sitä, etteikö nuoren kertomusta voisi haastaa. Keskeistä on se, millä tavalla haastaminen tehdään: tavoitteena on minimoida riski sille, että nuori kokisi tulleen ajetuksi nurkkaan”. Pelko kasvojen menettämisestä todennäköisesti saa nuorella aikaan puolustusreaktion, jolloin hän vetäytyy vuorovaikutuksesta ja on epätodennäköisempää, että hän jatkaisi kerrontaa. Sen sijaan kuulustelija pyrkii pitämään yllä kontaktia ja keskustelua läpi koko kuulustelun, jolloin nuorella on mahdollisuus kommentoida näyttöä ilman, että hän kokisi tulleen painostetuksi:

- *”Kerroit, että juttuun ei liittynyt sinun ja Jonin lisäksi muita, mutta ymmärsin sinun puhuneen aiemmin sosiaalityöntekijöille jostain Ramista. Kerro tästä asiasta lisää.”*
- *”Ensin sanoit, että et tunne tätä Yasiria, mutta olitte kuitenkin viestitelleet snäpissä. Jäin miettimään, että miten se nyt siis meni?”*
- *”Kerroit, että et kertonut kenellekään tapahtumista, mutta poliisin tietojen mukaan olisi ollut jotain viestejä keikkaan liittyen. Mikä juttu se oli?”*

- *”Eli olet nyt kertonut, että et käyttänyt tilanteessa muuta väkivaltaa kuin hakkaamista, mutta repustasi löytyi puukko, missä oli verta. Auta minua ymmärtämään, että mistä tässä on kyse.”*

Painostava ja syyttävä tapa käsitellä ristiriitoja (esim. *”Luulen kyllä, että valehtelet tästä jutusta, kun olet kerran aikaisemmin puhunut muistakin henkilöistä, joita et nyt mainitse lainkaan.”*) heikentää yhteistyösuhdetta nuoren kanssa ja sen myötä myös hänen halukkuuttaan kertoa asioista, jos hänelle syntyy kokemus siitä, ettei poliisi kuitenkaan usko häntä. On syytä muistaa tässäkin kohtaa kuulustelua, että tavoite ei ole saada nuorta tunnustumaan tekoansa, vaan saada mahdollisimman paljon ja monipuolista tietoa epäillyistä tapahtumista. Nuorelle tarjotaan mahdollisuus selittää itse ristiriitoja, jolloin hän voi antaa niille jokin viattoman selityksen (esim. unohtanut mainita jonkun henkilön) ja toisaalta voidaan tarkastella valehtelun mahdollisuutta, jos nuori toistuvasti muuttaa tarinaansa sen mukaan, miten hän ajattelee sen sopivan yhteen muun näytön kanssa (vrt. SUE-tekniikka, esim. Granhag & Hartwig, 2015). Hypoteesiajattelun tulisi siis pysyä kuulustelijan mielessä tässäkin vaiheessa kuulustelua.

Kontaktin luomisen ja avoimiin kysymyksiin pohjautuvan kertomuksen lisäksi keskeinen osa hyvin suoritettua nuoren kuulemista on se, *miten ja missä vaiheessa nuorelle esitetään muuta näyttöä kommentoitavaksi* (SUE- ja SoS -tekniikat). Pääsääntönä voidaan pitää sitä, että tietoa kerätään ensin vapaan kerronnan ja tarkentavien kysymysten kautta mahdollisimman kattavasti, jonka jälkeen tarkastellaan nuoren kertomuksen ristiriitoja suhteessa muiden asianosaisten kertomuksiin ja muuhun esitutkimusmateriaaliin. Kuulustelijan on maltettava kuunnella nuoren avoin kertomus ensin, eikä keskeyttää häntä heti havaittuaan ristiriidan suhteessa muuhun tietoon, koska nuori voi oman kertomuksensa aikana myös spontaanisti täydentää kertomustaan ja antaa selityksen ristiriidalle. Tässäkin

vaiheessa on tärkeä ylläpitää hyvää kontaktia ja pyrkiä kysymään nuorelta mahdollisimman avoimesti hänen näkemyksiään esitettyyn näyttöön.

SUE- ja SoS -tekniikoiden mukaisesti (Granhag & Hartwig, 2015; Luke & Granhag, 2022) keskeistä on se, ettei näyttöä paljasteta heti aluksi, jolloin epäilty luo oman käsityksensä siitä, millaista näyttöä poliisilla on ja pyrkii tämän perusteella muodostamaan valheellisen kertomuksen. Olennaista on myös *annostella esitetyn näytön tarkkuutta* (ks. Granhag & Hartwig, 2015; Pakkanen, 2022) (ks. kuva 4). Tämä antaa edelleen epäillylle mahdollisuuden selittää ristiriitaa jollain vilpittömällä asialla tai toisaalta hankaloittaa valheellisen tarinan kertomista, jolloin kertomukseen muodostuu ristiriitoja ja epäilty päätyy joko tunnustamaan tai antaa toistuvasti epäuskottavia selityksiä ja ikään kuin ”puhuu itseään pussiin”. Epäillyn arvioitaessa poliisilla olevaa näyttöä, hän saattaa myös yliarvioida näytön määrän ja sen vuoksi kertoa myös jotain sellaista uutta tietoa epäilystä, jota poliisilla ei vielä ollut (SoS-tekniikka, Luke & Granhag, 2022). Olennaiseksi nousee siis se, ettei näyttöä paljasteta epäillylle kokonaisuudessaan kerralla, vaan annetun tiedon tarkkuutta säädellään ja lisätään vähän kerrallaan. Menetelmän käyttö edellyttää kuulustelun huolellista suunnittelua etukäteen, jotta näyttö tulee esitettyä oikea-aikaisesti ja oikeassa määrin.

		Tiedon lähde	
		Yleisesti esitetty	Tarkasti esitetty
Tiedon tarkkuus	Yleisesti esitetty	<i>”Tiedämme, että olet ollut asianomistajan kanssa.”</i>	<i>”Tavaroistasi on löydetty asianomistajan verta.”</i>
	Tarkasti esitetty	<i>”Meillä on näyttöä siitä, että asianomistaja on ollut kotonasi.”</i>	<i>”Poliisi on löytänyt asianomistajan verta kotoasi.”</i>

Kuva 4. Näytön esittäminen SUE-mallissa.

Yhteenveto ja kuulustelun päättäminen

Kuulustelun lopuksi kerrataan vielä, mitä nuori on kuulustelussa kertonut. Nuorella on tässä vaiheessa siten mahdollisuus tarkentaa tai korjata kertomustaan ja toisaalta tuoda esiin, jos kuulustelija on ymmärtänyt häntä väärin. Nuorilla voi toisinaan olla korkea kynnyks korjata poliisin näkemyksiä, joten nuorta voi tässä vaiheessa vielä kannustaa ilmaisemaan, jos häntä on ymmärretty väärin (esim. *”Ymmärsinkö oikein, mitä olet kertonut vai käsitinkö jotain asioita väärin?”*).

Nuorelle on hyvä antaa lopuksi vielä mahdollisuus tuoda itse esiin asioita, joilla hän ajattelee olevan merkitystä. Nuorelta voi kysyä esimerkiksi: *”Tuleeko sinulla vielä mieleen jotain, mitä olisi tähän tapahtumaan liittyen hyvä tietää, mitä en ole huomannut kysyä?”*. Hypoteesiajattelun mukaisesti pidetään vielä kuulustelun loppuvaiheessa oma mieli avoimena uusille tiedoille ja annetaan nuorelle mahdollisuus tuoda esiin jotain yllättävääkin. Tämä auttaa edelleen pitämään yllä hyvää kontaktia nuoren kanssa, koska tilanteessa annetaan nuorelle kontrollia puhua vapaasti merkityksellisiksi kokemistaan seikoista ja pyritään antamaan nuorelle kokemus siitä, että hän on tullut kuulluksi. Nuorta on hyvä lopuksi myös kiittää siitä, että hän kertoi asioistaan ja oli halukas selvittämään asiaa (ja mahdollisesti ottamaan vastuuta teoistaan).

Ennen kuulustelun päättämistä nuorelle tarjotaan myös mahdollisuus kysyä häntä mietityttävistä asioista sekä annetaan tietoa siitä, mitä seuraavaksi tapahtuu. Kuten kuulustelun kulkua jäsenettäessä, myös *tiedon antaminen rikosprosessin jatkosta* kuulustelun päätteeksi vähentää nuoren epätietoisuutta ja sen myötä mahdollista ahdistuneisuutta. Nuorelle on myös hyvä kertoa, kuka häneen tulee olemaan seuraavaksi yhteydessä ja milloin.

Viimeisenä siirretään vielä nuoren ajatuksia epäilyn käsittelystä muihin asioihin keskustelemassa jostakin neutraalista tai mukavasta aiheesta. Tavoitteena on, että nuori ei joutuisi poistumaan kuulustelutilanteesta voimakkaan tunnetilan vallassa, vaan kuulustelu päätetään hyvässä hengessä. Loppukeskustelussa voidaan hyödyntää teemoja, joita nuori on tutustumisvaiheessa nostanut esiin (esim. *”Sanoitkin tuossa alussa, että harrastat jalkapalloa. Koska sinulla on seuraava peli?”*).

Kuulustelun tallentamisesta

Lapsirikostutkinnassa asianomistaja tulee ohjeistusten mukaan kuulla videolle (Lehtinen & Rossi, 2022), mutta samanlaista ohjeistusta ei ole nuorten epäiltyjen kohdalla. Epäiltyjen kuulustelut tallennetaan Suomessa videolle vain hyvin harvoin ja poikkeustapauksissa. Poliisien kanssa käytyjen keskusteluiden perusteella tähän on syynä mm. videokameroiden vähäinen määrä, kokemattomuus videokuulusteluista sekä ajatus siitä, että videointi on tarpeetonta, koska tallennetta ei esitetä myöhemmässä oikeudenkäynnissä toisin kuin alaikäisten asianomistajien kohdalla. Lisäksi poliiseilla on ollut huoli siitä, vaikuttaako videointi epäilyn halukkuuteen kertoa tapahtumista. Tutkimustiedon perusteella kuitenkin edes aikuisten epäiltyjen kohdalla kuulustelun videointi ei vaikuttanut siihen, kuinka paljon ja mitä asioita epäillyt kertoivat kuulustelussa (Kassin ym., 2019). Alaikäisten asianomistajien ja muutamien nuorten epäiltyjen kuulusteluiden käytännön kokemus on myös osoittanut, että videointi harvoin häiritsee nuoria, vaan usein he ymmärtävät, kun sen tarkoitus kerrotaan heille avoimesti.

Oikeuspsykologisesta näkökulmasta kuulustelun videointi sisältää monia etuja kuulustelupöytäkirjan kirjoittamiseen verrattuna. Ensinnäkin videointi ja vähäisempi kirjaaminen kuulustelun aikana auttavat ylläpitämään kontaktia nuoren kanssa ja

mahdollistavat aktiivisten kuuntelun ilman, että samanaikaisesti tarvitsisi keskittyä kuulustelupöytäkirjan laatimiseen. Vuorovaikutus on tällöin luontevampaa ja vapaampaa sekä sisältää vähemmän kirjaamiseen liittyviä keskeytyksiä, joiden tiedetään häiritsevän mieleen palauttamista. Lisäksi videotallenne mahdollistaa haastattelun laadun tarkastelun jälkikäteen kuulustelupöytäkirjaa paremmin. Tallenteelta on myöhemmin mahdollista tarkastella esimerkiksi sitä, millaisia kysymystyyppisiä haastattelussa on käytetty tai onko nuorta johdateltu tai painostettu tunnustamaan, mikäli tällaisia väitteitä esitetään. Kuulustelun videointi parantaa siis sekä epäillyn että kuulustelijan oikeusturvaa. Kuulustelupöytäkirja väistämättä tiivistää sekä nuoren kertomusta että esitettyjä kysymyksiä, joiden muotoilu voi poiketa paljonkin siitä, millä tavalla ne on tosiasiallisesti esitetty. Kuulusteluiden videointi mahdollistaa myös tutkijan näkökulmasta oman työn tarkastelun sekä kehittämisen.

Ottaen huomioon nuoriin epäiltyihin liitetyt erityispiirteet, myös kuulustelupöytäkirjan tarkistaminen ja sen allekirjoittaminen voi kuulustelun päätteeksi olla vaativaa. Pitkän kuulustelun jälkeen nuorella ei välttämättä enää riitä keskittyminen tai viireystila kirjatun kuulustelun huolelliseen lukemiseen sekä sen pohtimiseen, onko asiat kirjattu sillä tavalla kuin hän on ne tarkoittanut. Joillakin nuorilla voi olla myös korkea kynnyks jalkikäteen korjata poliisin tekemää kirjausta eikä ehkä pieneksi arvioitun väärinymmärryksen myöhempää merkitystä täysin ymmärretä. Nuoren mahdollisesti jo odottaessa kuulustelusta poispääsyä, hänellä voi olla houkutus vain vilkaista kuulustelukertomus pintapuolisesti läpi ja allekirjoittaa se. Näissä tilanteissa nuoren jaksamista voisi tukea pitämällä esimerkiksi taukoa ennen pöytäkirjan tarkistamista ja vielä painottaa nuorelle, mikä merkitys kuulustelukertomuksen allekirjoittamisella on.

Nuorten epäiltyjen kuulusteluihin liittyy toisinaan isokin joukko eri aikuisia ja viranomaisia, joilla on oikeus seurata kuulustelua. Nuorelle voi olla hyvinkin ahdistavaa ja painostavaa, jos samassa huoneessa hänen kuulusteluun seuraa monta eri henkilöä. Kuulustelun videointi mahdollistaa sen, että muiden henkilöiden on mahdollista seurata kuulustelua toisessa huoneessa, jolloin kuulustelijan on mahdollista rakentaa luontevampaa vuorovaikutusta nuoren kanssa. Nuorelle tulee toki kertoa siitä, ketkä kaikki kuulustelua ovat seuraamassa ja minkä takia.

Edellä mainituista syistä voidaan suositella, että erityisesti vakavampien rikosten kohdalla nuorten kuulustelut videoitaisiin aina, kun se on mahdollista. Videoinnin tarkoitusta on hyvä avata nuorelle heti kuulustelun aluksi esimerkiksi sanomalla, että *”Tämä meidän keskustelumme videoidaan, jotta siitä voi myöhemmin tarkistaa, mitä sinä olet kertonut ja mitä kaikkea minä olen kysynyt. Minun ei tarvitse kirjoittaa kaikkea ylös, vaan voin keskittyä sinun kuuntelemiseesi. Videon avulla myös [taustahuoneessa olevat muut henkilöt] seuraavat meidän keskusteluamme. Heidän tehtävänsä on taukojen aikana muistuttaa minua, jos unohdin kysyä jotain tärkeää.”*

Lopuksi

Nuorten epäiltyjen kuulusteleminen on kokonaisuudessaan haastavaa ja vaatii kuulustelijalta hyviä ja joustavia vuorovaikutustaitoja, tietoa eri kuulustelumenetelmistä ja niiden hyödyntämisestä sekä ymmärrystä nuoren kehityksestä ja oikeuspsykologiaan liittyvistä kysymyksistä. Nuoriin epäiltyihin liitettyjen erityispiirteiden sekä väärin tunnustusten riskin vuoksi, heidän kuulusteluiden voidaan katsoa vaativan samanlaista erityisosaamista kuin alaikäisten asianomistajien haastatteluiden. Samat periaatteet kysymystyypeistä, haastattelurungon käytöstä sekä kuulustelun hyvästä etukäteissuunnittelusta pätevät niin nuorten asianomistajien kuin epäiltyjen kohdalla.

Nuorten epäiltyjen kuulusteluissa korostuvat nuoren oikeuksien selittäminen ymmärrettävällä ja konkreettisella tavalla, nuoren kertomuksen haastaminen hyvää kontaktia ylläpitäen ja näytön strateginen käyttö (SUE- ja SoS-tekniikat) kuulustelussa. Nuorten tekemiä rikoksia tutkivien poliisien tulisi saada lisäkoulutusta nuorten kuulemisiin liittyen sekä säännöllistä työnohjausta ammattitaidon kehittämisen ja ylläpitämisen tueksi.

Lähteet

- Anderson, S. A., Hawes, D. J., & Snow, P. C. (2016). Language impairments among youth offenders: A systematic review. *Children and Youth Services Review, 65*, 195–203.
- Ask, K., & Pina, A. (2011). On being angry and punitive: How anger alters perception of criminal intent. *Social Psychological and Personality Science, 2*(5), 494–499.
- Beaudry, G., Yu, R., Långström, N., & Fazel, S. (2021). An updated systematic review and meta-regression analysis: Mental disorders among adolescents in juvenile detention and correctional facilities. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, 60*(1), 46–60.
- Boivin, R., Faubert, C., Gendron, A., & Poulin, B. (2020). Explaining the body-worn camera perspective bias. *Journal of Qualitative Criminal Justice & Criminology, 9*(1), 1–28.
- Borrani, J., Frías, M., Alemán, B., García, A., Ramírez, C., & Valdez, P. (2019). Neuropsychological disorders in juvenile delinquents. *Revista mexicana de neurociencia, 20*(5), 244–252.
- Chow, J. C., Wallace, E. S., Senter, R., Kumm, S., & Mason, C. Q. (2022). A systematic review and meta-analysis of the language skills of youth offenders. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research, 65*(3), 1166–1182.

- Cleary, H. (2017). Applying the lessons of developmental psychology to the study of juvenile interrogations: New directions for research, policy, and practice. *Psychology, Public Policy, and Law*, 23(1), 118–130.
- Cleary, H. M., & Bull, R. (2019). Jail inmates' perspectives on police interrogation. *Psychology, Crime & Law*, 25(2), 157–170. DOI: 10.1080/1068316X.2018.1503667
- Cleary, H., & Warner, T. C. (2016). Police training in interviewing and interrogation methods: A comparison of techniques used with adult and juvenile suspects. *Law and Human Behavior*, 40(3), 270–284.
- Coenen, E., Pleysier, S., & Put, J. (2021). Executive functions, self-control and juvenile delinquency. *Psychology, Crime & Law*, 1–20.
- Colins, O., Vermeiren, R., Vreugdenhil, C., van den Brink, W., Doreleijers, T., & Broekaert, E. (2010). Psychiatric disorders in detained male adolescents: a systematic literature review. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 55(4), 255–263.
- Ellonen, N., Hautamäki, S., Mielityinen, L., Hakala, V., Laajasalo, T., & Pekkarinen, E. (2023). Lasten väkivallantekojen kuvaamista on tutkittava. *Yhteiskuntapolitiikka* 88(1), 94–98.
- Fazel, S., Doll, H., & Långström, N. (2008). Mental disorders among adolescents in juvenile detention and correctional facilities: a systematic review and metaregression analysis of 25 surveys. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 47(9), 1010–1019.
- Gil-Fenoy, M. J., García-García, J., Carmona-Samper, E., & Ortega-Campos, E. (2018). Antisocial behavior and executive functions in young offenders. *Revista de Psicodidáctica (English ed.)*, 23(1), 70–76.
- Gudjonsson, G. H., Sigurdsson, J. F., Sigfusdottir, I. D., Asgeirsdottir, B. B., González, R. A., & Young, S. (2016). A national epidemiological study investigating risk factors for police

interrogation and false confession among juveniles and young persons. *Social psychiatry and psychiatric epidemiology*, 51, 359–367.

Granhag, P. A., & Hartwig, M. (2015). The strategic use of evidence technique: A conceptual overview. Teoksessa P. A. Granhag, A. Vrij, & B. Verschuere (Toim.), *Wiley series in the psychology of crime, policing and law. Detecting deception: Current challenges and cognitive approaches* (ss. 231-251). Chichester.

Hartwig, M., Granhag P. & Luke, T. (2014). Strategic use of evidence during investigative interviews: The state of the science. Teoksessa D. C. Raskin, C. R. Honts and J. C. Kircher, (Toim.), *Credibility Assessment* (s.1–36). Elsevier.

Hershkowitz, I., Horowitz, D., Lamb, M. E., Orbach, Y., & Sternberg, K. J. (2004). Interviewing youthful suspects in alleged sex crimes: A descriptive analysis. *Child Abuse & Neglect*, 28(4), 423–438.

Kaakinen, M. (2022). Nuorisorikollisuus. Teoksessa I. Koltola (Toim.), *Rikollisuustilanne 2021: Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa* (ss. 173–190). Helsingin yliopisto.

Kaakinen, M. & Näsi, M. 2021a. Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2020. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin katsauksia 47/2021 Helsingin yliopisto.

Kaakinen, M. & Näsi, M. (2021b). Nuorisorikollisuuden esiintyvyys ja tekomäärät Suomessa 1995–2020. *Kriminologia*, 1(1). Saatavilla: <https://kriminologia.journal.fi/article/view/109017>

Kassin, S. M., Russano, M. B., Amrom, A. D., Hellgren, J., Kukucka, J., & Lawson, V. Z. (2019). Does Video Recording Inhibit Crime Suspects? Evidence From a Fully Randomized Field Experiment. *Law and Human Behavior*, 43(1), 45–55.

- Kaunisto, J. (2021). Kuulustelupsykologia. Teoksessa J. Kaunisto (Toim.), *Poliisityön psykologia* (ss. 15–74). Poliisimattikorkeakoulu. Saatavilla: <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021121761678>
- Kaunisto, J. & Kumpuniemi, M. 2019. *Rikoksesta epäiltyjen kuulustelumenetelmät*. Åbo Akademi. Saatavilla: <https://legalpsy.fi/wp-content/uploads/2020/12/Kaunisto-Kumpuniemi-Epäiltyjen-kuulustelumenetelmat.pdf>
- Lassiter, G. D., Ware, L. J., Ratcliff, J. J., & Irvin, C. R. (2009). Evidence of the camera perspective bias in authentic videotaped interrogations: Implications for emerging reform in the criminal justice system. *Legal and Criminological Psychology*, 14(1), 157–170.
- Lehtinen, M. & Rossi, M. 2022. *Käsikirja lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tutkintaan*. Barnahus. Saatavilla: <https://poliisi.fi/seksuaalirikokset>
- Livanou, M., Furtado, V., Winsper, C., Silvester, A., & Singh, S. P. (2019). Prevalence of mental disorders and symptoms among incarcerated youth: a meta-analysis of 30 studies. *International journal of forensic mental health*, 18(4), 400–414.
- Luke, T. J., & Granhag, P. A. (2022). The shift-of-strategy (SoS) approach: using evidence strategically to influence suspects' counter-interrogation strategies. *Psychology, Crime & Law*, 1–26.
- Magnusson, M., Joleby, M., Luke, T. J., Ask, K., & Lefsaaker Sakrisvold, M. (2021). Swedish and Norwegian police interviewers' goals, tactics, and emotions when interviewing suspects of child sexual abuse. *Frontiers in psychology*, 12, 606774. DOI: 10.3389/fpsyg.2021.606774.

- McLachlan, K., Roesch, R., & Douglas, K. S. (2011). Examining the role of interrogative suggestibility in Miranda rights comprehension in adolescents. *Law and Human Behavior, 35*(3), 165–177.
- Meyer, J. R., & Reppucci, N. D. (2007). Police practices and perceptions regarding juvenile interrogation and interrogative suggestibility. *Behavioral Sciences & the Law, 25*(6), 757–780.
- Moffitt, Terrie E. (1993). Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychological Review 100*(4), 674–701.
- Ogilvie, J. M., Stewart, A. L., Chan, R. C., & Shum, D. H. (2011). Neuropsychological measures of executive function and antisocial behavior: A meta-analysis. *Criminology, 49*(4), 1063–1107.
- Pakkanen, T. (10.3.2022). *Haastattelumenetelmistä ja strategioista* [Luento]. Oikeuspsykologian erikoistumiskoulutus, Helsinki.
- Sambrano, D., Masip, J., & Blandón-Gitlin, I. (2021). How emotions affect judgement and decision making in an interrogation scenario. *Legal and Criminological Psychology, 26*(1), 62–82.
- Steinberg, L., Cauffman, E., Woolard, J., Graham, S., & Banich, M. (2009). Are adolescents less mature than adults?: Minors' access to abortion, the juvenile death penalty, and the alleged APA" flip-flop.". *American Psychologist, 64*(7), 583–594.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Rikos- ja pakkokeinotilasto [verkojulkaisu]. Viiteajankohta: 2021. ISSN=2342-9151. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 11.1.2023].
Saantitapa: <https://stat.fi/julkaisu/cktocw681oge0b53d5seq1nz>

Tudor-Owen, J. & van Golde, C. (2023). Identifying vulnerability: The importance of planning and rapport. Teoksessa *Interviewing Vulnerable Suspects: Safeguarding the Process* (ss. 12–18). Routledge. DOI: 10.4324/9781003145998

van Golde C., Tudor-Owen, J., & Gee, D. (2023). Children as suspects. Teoksessa *Interviewing Vulnerable Suspects: Safeguarding the Process* (ss. 58–64). Routledge. DOI: 10.4324/9781003145998

Wibbelink, C. J., Hoeve, M., Stams, G. J. J., & Oort, F. J. (2017). A meta-analysis of the association between mental disorders and juvenile recidivism. *Aggression and Violent Behavior, 33*, 78–90.

Winerdal, U., Cederborg, A. C., & Lindholm, J. (2019). The quality of question types in Swedish police interviews with young suspects of serious crimes. *The Police Journal, 92*(2), 136–149.

Liite 1: Nuoren epäillyn kuulemisen huoneentaulu

NUOREN EPÄILLYN KUULEMINEN

1. Taustatiedot & hypoteesit

- Kerää taustatiedot epäilystä ja nuoresta
- Laadi tapaukseen liittyvät hypoteesit
- Tee haastattelurunko
- Suunnittele, miten ja missä kohtaa esität näytön

2. Kuulustelun aloitus

- Videoi kuulustelu
- Kerro, mitä kuulustelussa tapahtuu
- Luo kiireetön tunnelma
- Tee nuoren olo mukavaksi

3. Oikeudet ja ohjeet

- Selitä nuoren asema ja oikeudet ymmärrettävästi
- Anna tarvittaessa esimerkkejä
- Korosta ymmärtämisen tärkeyttä
- Kerro epäilyyn liittyen vain minimi

4. Tutustuminen & harjoitushaastattelu

- Tutustu nuoreen, kysy kiinnostuksen kohteista
- Ohjeista oma-aloitteisesta ja tarkasta kerronnasta
- Havaitse ja huomioi mahdolliset erityispiirteet

5. Epäilyn käsittely

- Vapaa kerronta ja avoimet kysymykset
- Tarkennukset ohjaavin kysymyksiin
- Lopuksi tarvittaessa suorat kysymykset
- Vältä johdattelua!

6. Kertomuksen haastaminen

- Haasta ihmetellen, älä syyttäen
- Selvitä ristiriitoja avoimin kysymyksiin
- Esitä näyttö vasta lopuksi
- Annostele esitetyn näytön tarkkuutta

7. Yhteenveto

- Vedä yhteen nuoren kertomus
- Varmista, että nuori on tullut ymmärretyksi oikein
- Tarjoa nuorelle mahdollisuus kertoa vielä jotain muuta

8. Kuulustelun päättäminen

- Tarjoa nuorelle mahdollisuus esittää kysymyksiä
- Anna tietoa siitä, mitä seuraavaksi tapahtuu
- Keskustele lopuksi neutraalista aiheesta nuoren kanssa